

เทศน์เช้า วันที่ ๑๔ กรกฎาคม ๒๕๕๕

พระอาจารย์สงบ มนฺตฺสฺนฺโต

ณ วัดป่าสันติพุทธาราม (วัดป่าเขาแดงใหญ่) ต.หนองขาว อ.โพธาราม จ.ราชบุรี

ตั้งใจฟังธรรม ธรรมะคือชีวิตนะ ชีวิตเราเกิดมา เห็นไหม เกิดมาในวัฏฏะ เกิดมาในวัฏฏะ การดำรงชีวิตของเราเนะ คุณติเวลาป่าเขา ป่านี้เป็นห้างสรรพสินค้า เป็นซูเปอร์มาร์เก็ตที่เรา แสวงหาจากมัน สิ่งทีในป่ามันมีพืชสมุนไพร มีทั้งยา มีทั้งอาหาร มีทุกอย่างพร้อมเลย วัฏฏะก็ เหมือนกัน วัฏฏะเวลาเกิดมามีทั้งดีและชั่ว ชีวิตทีเกิดมา องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเกิดเป็น มนุษย์ แล้วเอาความเป็นมนุษย์ สิ่งทีเป็นโลกๆ นี้แหละปฏิบัติขึ้นมาจนเป็นองค์สมเด็จพระ สัมมาสัมพุทธเจ้า

เวลาเป็นองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นที่ไหน? เป็นทีในหัวใจง ถ้าในหัวใจชำระ กิเลส ชำระกิเลสคือความไม่รู้ อวิชชา ในหัวใจเรามีความไม่รู้ เราเกิดมาในวัฏฏะ สิ่งดำรงชีวิตนี้ แหละ แต่เราไม่รู้ว่ชีวิตนี้มาจากไหน เกิดมาทำไม แล้วอยู่ไปทำไม แต่ถ่าองค์สมเด็จพระ สัมมาสัมพุทธเจ้า เห็นไหม นีเวลาชำระอวิชชา เกิดมาจากไหน? เราเคยเกิดเป็นพระเวสสันดร ทศชาติ ๑๐ ชาติ เคยเป็นบุพเพนิวาสานุสติญาณไปไม่มีทีสิ้นสุด ปัจจุบันนี้ป็นเจ้าชายสิทธัตถะ เวลาตรัสรู้ขึ้นมาเป็นองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าไม่ไปอนาคตง

แต่ของเราเนะเรายังไปอนาคต เห็นไหม นีผลของวัฏฏะ เวลาป่าเขาเนะ เวลาป่า เวลาให้ ผลประโยชน์กับชีวิต ให้ทั้งยา ให้ทั้งอาหาร ให้ทุกๆ อย่างเนะ เวลามันเกิดไฟป่า มันเผาเผา มัน ทำลายเนะ สัตว์ตายอยู่ในกลางไฟนั้น สัตว์บางตัวโดนเผาจนอวัยวะพิการไป สัตว์บางตัวมัน โดนเผาแต่เล็กแต่น้อย แล้วมันพยายามแก้ไขมัน พยายามตะเกียกตะกายเอาชีวิตรอด

เราเกิดมาในวัฏฏะ กิเลสตันหาความทะยานอยากในหัวใจของเรามันเผาผลาญหัวใจ เห็น ใหม ถ้ามันเผาผลาญหัวใจเนะ คนทีไม่สนใจในศาสนา ไม่สนใจในสังฆธรรม มันเผาผลาญจนทั้งชีวิต มันเผาผลาญจนสิ้นชีวิต เผาผลาญไป พอตายไปแล้วยังไม่รู้ว่มันตาย มันเกิดมาทำไม แล้วตายอย่างใด แต่ถ่าคนเรานะมันมีสติ มีปัญญาศึกษา เห็นไหม ชีวิตนี้มาจากไหน? ชีวิตนี้เกิดมาอย่างไร? เกิด

มาจากพ่อจากแม่ แต่ในธรรมนี้เกิดมาจากบุญจากกรรม ถ้าเรามีการกระทำ มีความดี เราเกิดมาจากพ่อจากแม่นี้สาขบุญสาขกรรม

สาขบุญสาขกรรมนะ มีหุมีตา เห็นไหม มีหุมีตาหมายถึงว่าเครื่องหมายของคนดี คือความกตัญญูกตเวที แม่แต่พ่อแม่ของเราให้ชีวิตนี้มา เรากตัญญูกตเวที ชีวิตที่ได้มา ได้มาทุกข์ๆ ร้อนๆ นี้แหละ ได้มาทุกข์ๆ ยากๆ นี้แหละ แต่สิ่งที่ได้มาเราว่าทุกข์ๆ ยากๆ นะ แต่ถ้าไม่เกิดเป็นมนุษย์ เห็นไหม เกิดนรก อเวจี เกิดเป็นสัตว์เดรัจฉานมันเกิดขนาดไหน เพราะจิตนี้มันต้องเกิดธรรมชาติของมัน สัจจะอันนี้เป็นสัจจะอันนี้ เราจะเชื่อหรือไม่เชื่อนั้นเรื่องหนึ่ง แต่ความจริงมันเป็นแบบนี้

ความจริงมันเป็นแบบนี้ เราจะปฏิเสธหรือจะยอมรับมันก็เป็นแบบนี้ แต่เป็นแบบนี้ เป็นแบบนี้แล้วถ้ามีสติ มีปัญญา เห็นไหม นี้กตัญญูกตเวที เราเลี้ยงพ่อเลี้ยงแม่ ดูแลพ่อแม่ ให้พ่อแม่มีความสุข ให้พ่อแม่มีความพอใจในอัตภาพ ในอัตภาพนะ แต่ถ้าเราจะเอาความจริงของเราล่ะ? ถ้าเราเลี้ยงดูพ่อแม่ นี้พระยาสามที่ว่าหาบพ่อหาบแม่ หาบพ่อหาบแม่ไว้ข้างหนึ่ง เอาพ่อแม่ไว้บนไหล่ซ้ายและไหล่ขวานะ ให้อุจจาระรดบนไหล่ นี้ดูแลรักษา ยังไม่เท่าบุญคุณอันนั้นเลย

แต่ถ้าเวลาเปิดตาพ่อแม่ได้นะ เปิดตาพ่อแม่ เห็นไหม จากที่ว่าไม่สนใจ ไม่ใส่ใจสิ่งที่เป็นอริยทรัพย์ที่เป็นสมบัติของเขา ของท่านเอง แต่ท่านฝัน ท่านไม่ยอมรับ ถ้าเราอธิบาย เราชักนำทำสิ่งนี้มา เพราะ เพราะเลี้ยงพ่อเลี้ยงแม่ก็เลี้ยงชาตินี้ บุญกุศลมันเลี้ยงข้ามภพข้ามชาติ ถ้าทำคุณงามความดีชาตินี้ไปเกิดเป็นเทวดา อินทร์ พรหม เห็นไหม มันส่งไปนูน เราเลี้ยงพ่อเลี้ยงแม่ข้ามภพข้ามชาติ ไม่ใช่เลี้ยงชาตินี้ แต่ชาตินี้ถ้ามีความกตัญญูกตเวทีมันก็มีผลบุญพอสมควรอยู่แล้ว ถ้าเราทำคุณงามความดีของเรา

ถ้าสัตว์มันเห็นไฟฟ้า มันพยายามหาทางรอดของมัน ถ้ามันหาทางรอดของมันนะ ถ้าไฟมันโหมรุนแรง มันไม่มีทางไปมันก็ต้องจี้จี้จี้จี้กับชีวิตของมันนะ มันโดนไฟเผามันตายไป ตายไปพร้อมกับความเร่าร้อน นี้ก็เหมือนกัน เราเห็นชีวิตของเรา ถ้าเรามีสติปัญญาของเรา ไซ้ หน้าที่การงานของเรา เรื่องโลกมันก็เหมือนไฟนั่นแหละ มันเผาเผาเผา แต่การเผาเผา เห็นไหม การเผาเผาไฟนั่นเผาเผาอาหารให้สุกก็ได้ ไฟเอามาทำเป็นอุตสาหกรรม ทำต่างๆ ก็ได้ ไฟทำลายชีวิตเราก็ได้

เขาบอกความอยากเป็นกิเลส ความอยากเป็นกิเลส แล้วอยากพ้นทุกข์เป็นกิเลสใหม่? อยากทำคุณงามความดีเป็นกิเลสใหม่? เวลาของเรา ทำคุณงามความดีของเราอย่างนี้เป็นกิเลส แต่เวลามันแฉะ มันออกนอกเรื่องนอกราวนะ มันบอกว่านั้นเป็นสมบัติของมัน แต่ถ้าทำคุณงามความดีเป็นกิเลสๆ นั่นแหละ มรรค การกระทำ นี่มันทะลวงใจ ถ้ามีความพอใจนะ สิ่งที่มีความพอใจ แต่ถ้ามันมีสัมมาทิฐิใช่ไหม? สัมมาทิฐิพอใจในสิ่งใด? ถ้าพอใจทำอะไรทำเพื่อประโยชน์กับชีวิตของเรา

ประโยชน์กับชีวิตของเราะ ประโยชน์กับชีวิตของเรา เห็นไหม เราแสวงหาเพื่อเรามันเป็นของของเรา แต่ถ้าเราสละออกไป สละออกไปเป็นผลของสังคม สังคมได้ความสุขความสบายไปจากสมบัติของเรา สิ่งนั้น สิ่งนั้นเขาได้ขึ้นมา นั่นแหละบุญมันเกิดตรงนั้น ตรงนั้นเพราะเหตุใด? ตรงนั้นเพราะคุณความดีทุกๆ แล้วมีคนมาจนเจอความทุกข์อันนั้น เขาจะซาบซึ้งใจของใคร? ในสมัยพุทธกาลนะ ก่อนหน้าพุทธกาลเวลาเขาเชื่อกัน เชื่อผี เชื่อสาว เชื่อเทวดา เชื่ออินทร์ เชื่อพรหม เชื่อไฟ เชื่อภูเขา เขากราบไหว้บูชากัน

เวลาองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสรู้ธรรมขึ้นมาแล้วนะ แต่เดิมคนยังโง่อยู่ กราบภูเขา กราบไฟ กราบพระจันทร์ กราบต่างๆ เดี่ยวนี่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสรู้แล้วนะ เวลาคนเสียใจ คนตายไป อย่าคร่ำครวญ อย่าคร่ำครวญ อย่าพีรีพีไร สิ่งนี้มันเป็นสัจจะเป็นความจริง ให้ทำคุณงามความดีแล้วอุทิศส่วนกุศลนี้ให้แก่กัน คุณงามความดี เห็นไหม นี่เราเสียสละ เราเสียสละแล้วคนมีความสุขจากที่เราเห็น ยิ้มแย้มแจ่มใสจากที่เราให้มันเป็นอย่างนี้?

แล้วความยิ้มแย้มแจ่มใสอันนี้ จิตดวงนี้ จากใจดวงหนึ่งสู่ใจดวงหนึ่งใจ ความรู้สึกอันนี้ มันย้อนถึงความรู้สึกที่ตายไปได้ วิญญาณออกจากร่างไปมีความรู้สึกนึกคิดทั้งนั้นแหละ มันไม่มีสูญ ไม่มีการทำลาย ฉะนั้น เวลาถึงที่สุดขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสรู้ธรรม นี่เวลาชำระกิเลสแล้ว เห็นไหม นิพพานคงที่ๆ คงที่เพราะมันมีอยู่ใจ สิ่งที่เป็นธาตุๆ สิ่งที่เป็นธาตุๆ ธาตุรู้มันมีกิเลสอวิชชาใจ พอเป็นธาตุที่เป็นธรรม ธาตุที่มีชีวิต ธาตุที่รับรู้ได้มันมีของมันอยู่

ฉะนั้น จากความรู้สึกนึกคิดอันนี้ จากใจดวงหนึ่งสู่ใจดวงหนึ่ง นี่บุญกุศลอันนี้เราอุทิศส่วนกุศลนั้นไป นี่เราอุทิศส่วนกุศลให้คนอื่นใจ แล้วเราละ? ถ้าเรามีสติปัญญา เห็นไหม เราทำคุณงามความดีของเรา ทำคุณงามความดีมากน้อยขนาดไหน เรากันเขื่อนไว้ เราสะสมน้ำนั้นไว้

สะสมน้ำไว้เพื่อประโยชน์ เพื่อประโยชน์ทำสิ่งใดละ? ถ้าสะสมน้ำนั้นไว้ ถ้าสะสมน้ำไว้จนน้ำเสียไปแล้วเป็นสิ่งใดละ?

นี่ก็เหมือนกัน สิ่งที่เราทำบุญกุศลมากขนาดไหน ถ้าเราจะชำระกิเลสของเรา ทรัพย์อย่างนั้นมันเป็นอามิส สิ่งที่เป็นอามิส นี่มันส่งเสริมให้เราเกิดเป็นเทวดา เป็นอินทร์ เป็นพรหม เกิดเป็นมนุษย์ เกิดนรกอเวจี นี่เกิดแน่นอน ใครจะปฏิเสธหรือไม่ปฏิเสธ นั่นเรื่องของการปฏิเสธ ข้อเท็จจริงมันเป็นของมันอยู่อย่างนั้น ทีนี้ข้อเท็จจริงเป็นอยู่อย่างนั้น แล้วถ้าเกิดคิดชั่วเกิดที่ไหนละ? เกิดคิดชั่วเกิดที่กรรมนี้ไง

เราว่าเราเกิดจากพ่อจากแม่ โอบปาดิกะมันไม่มีพ่อไม่มีแม่นะ โอบปาดิกะเกิดจากกรรม ทีนี้เวลาเกิดเป็นมนุษย์มันต้องมีพ่อแม่ มีสายบุญสายกรรม ฉะนั้น เวลาบุญพาเกิดละ? ฉะนั้น ถ้าบุญพาเกิดนี่เป็นอามิสใช่ไหม? อามิสเป็นผลของวิญญูะ แล้วเราจะพ้นออกไปจากวิญญูะละ? เราจะพ้นออกจากวิญญูะมันต้องมีเหตุมีผลดี พ้นออกจากวิญญูะนะ ถ้ามันมีเชื้อขบไสอยู่มันเวียนไปในวิญญูะ ดิขขนาดไหนมันก็เกิดดี เกิดดีก็อายุขัยหนึ่ง เกิดจะดีจะชั่วอย่างไร ชีวิตหนึ่งมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา

โลกนี้เป็นอนิจจัง สิ่งใดเป็นอนิจจังสิ่งนั้นเป็นทุกข์ สิ่งใดเป็นทุกข์สิ่งนั้นเป็นอนัตตา มันมีของมันเป็นสังขารอย่างนี้ องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสรู้ขึ้นมาอย่างนี้ เห็นไหม ฉะนั้น ถ้าเราจะให้เป็นอนัตตาในปัจจุบันนี้ละ? ให้เป็นอนัตตาที่เห็นคาหัวใจนี้ละ? ถ้าหัวใจนี้ อวิชชามันไม่รู้ของมัน นี่สิ่งที่มันไม่รู้เพราะมันไม่เคยรู้ไม่เคยเห็นใช่ไหม? เราทำความเข้าใจ เราภาวนากัน สร้างบุญกุศลกันเขื่อนไว้ น้ำเต็มนะ เต็มเขื่อนเลย แต่เราใช้ประโยชน์มันไม่เป็นมันก็อยู่แค่นั้นแหละ

ถ้าเราใช้ประโยชน์มันเป็น เห็นไหม ทำความสงบของใจเข้ามาทันไว้ พุทโธ พุทโธกั้นหัวใจไว้ให้เป็นเอกัคคตารมณ์จิตตั้งมั่น คนเราทำงาน เราจะทำงานเราต้องมีตำแหน่งหน้าที่การทำงานถึงจะทำงานได้ใช่ไหม? นี่ใจที่มันทำงานทำอะไร? ทำงานที่มันทำอยู่นี้มันเหมือน นี่คูสิแม่น้ำมันไหลไปตามธรรมชาติของมัน ความรู้สึกนึกคิด จิตมันรู้สึกนึกคิด มันไหลธรรมชาติของมันตลอดเวลา มันไหลไปธรรมชาติของมัน เกิดดับๆ ก็เกิดดับ มันก็เกิดดับธรรมชาติของมัน แล้วเกิดดับใครรู้ละ? เกิดดับใครเป็นเจ้าของละ? เกิดดับใครเป็นคนเห็นละ

ที่เกิดดับอยู่นี้เพราะผลบุญไฉ่ เราเกิดเป็นมนุษย์ไฉ่ มันถึงมีความคิด ความรู้สึกนึกคิดเกิดดับอยู่นี้ไฉ่ แล้วความรู้สึกนึกคิดเกิดดับอยู่นี้ ไฉ่ผลอริยทรัพย์ที่มันจะมากกว่านี้มันจะอย่างไร? ถ้าเราพุทโธ พุทโธกั้นเขื่อนนั้นไว้ กั้นเขื่อนนั้นไว้ ถ้ามันมีกำลังของมัน น้ำมันสะสมตัวจนมันเป็นประโยชน์ได้ ทำนาก็ได้ ทำไร่ก็ได้ จะเอาไปใช้อุตสาหกรรมสิ่งใดก็ได้

จิตใจถ้ามันมีสัมมาสมาธิ มันมีสัมมาสมาธิมันไม่ตกอยู่ใต้กฎของอวิชชา มันไม่ได้ตกอยู่ใต้ความไม่รู้ไฉ่ พุทโธ พุทโธนี้มันรู้ไฉ่ เพราะสัมมาสมาธิมันก็รู้ของมัน นี้แจ่มชัดของมัน มันรู้ตัวของมัน นี้สัมมาสมาธิถ้าเราทำดีของเราได้ ถ้ามันไปเกิดปีติ เห็นใหม่ รู้วาระจิตก็ได้ รู้สิ่งใดก็ได้ รู้แบบนี้มันเป็นรู้ของพลังงาน รู้ของพลังงานของจิต จิตมันสร้างสมมาอย่างไรมันก็เป็นแบบนั้น แต่ถ้าเป็นมรรคละ? มรรคไม่เป็นแบบนี้ มรรคทำความสงบของใจเข้ามา มันต้องทวนกระแสกลับไปในตัวมัน

ถ้าทวนกระแสกลับไปในตัวมัน เห็นใหม่ ถ้ามันเห็นกาย เห็นเวทนา เห็นจิต เห็นธรรม ตามความเป็นจริง เห็นกาย เห็นเวทนา เห็นจิต เห็นตามความเป็นจริง นี้เป็นวิปัสสนา แต่ความรู้สึกนึกคิดของเรา เราคาดกาย คาดเวทนา คาดจิต คาดธรรมโดยสามัญสำนึก สามัญสำนึก นี้ไฉ่ที่ว่าเป็นมนุษย์ๆ ที่ว่าแม่น้ำมันไหลไปตามน้ำ แม่น้ำไหลลงทะเลไปมันเป็นประโยชน์อะไร? มันก็เป็นประโยชน์กับโลกไฉ่ ประโยชน์ที่แม่น้ำนั้นผ่านไป ให้มันมีความชุ่มชื้น ให้มันมีชีวิตต่างๆ มันก็เป็นเรื่องโลกไฉ่

นี้ธรรมชาติมันเป็นแบบนี้ ไฉ่แล้วเราเห็นกาย เห็นเวทนา เห็นจิต เห็นธรรมโดยการคาดหมายไฉ่ มันก็เป็นเรื่องปกติธรรมดา แต่ถ้าจิตมันเห็นกาย เห็นเวทนา เห็นจิต เห็นธรรม โดยสัจจะ โดยความเป็นจริง มันสะท้อนหัวใจนะ มันสะท้อนหัวใจตัวที่ทุกข์ตัวที่ยากอยู่นี้ ตัวที่ผลของวิภูฏะเวียนตายเวียนเกิดอยู่นี้ ถ้าเวียนตายเวียนเกิด พอมันสะท้อนหัวใจ มันพิจารณาของมัน แยกแยะของมัน นี้ปัญญาอย่างนั้นมันเกิดขึ้น

ถ้าปัญญาอย่างนี้มันเกิดขึ้นมา มันแยกแยะขึ้นมา ถ้ามันชำระล้างขึ้นมา เวลามันขาด เห็นใหม่ เป็นโสดาบัน เป็นสกิทาคามี เป็นอนาคามี เป็นถึงสิ้นกิเลสไป นี้จิตนี้ไม่ต้องมาเวียนตายเวียนเกิดในวิภูฏะนี้ เหมือนสัตว์ที่มันเวียนตายเวียนเกิดอยู่ในป่านั้น เวียนตายเวียนเกิดในป่านั้น มันได้ใช้ชีวิตอยู่ในป่านั้นเป็นอาหารของมัน เป็นยารักษาตัวมัน แล้วเวลาเกิดไฟฟ้า เกิดต่างๆ เวลาเกิดน้ำท่วมต่างๆ มันต้องตายไปกับสิ่งนั้น

นี่ก็เหมือนกัน เราเกิดมาในสังคม เกิดมาในวัฏฏะ เกิดโดยผลอย่างนั้น เราก็มีชีวิตนี้เหมือนกัน ถ้าเรามีสติ มีปัญญา เห็นไหม ชีวิตที่เกิดมา นี่ถ้าพูดตามเป็นจริงมันก็เกิดตามธรรมชาติ เพราะสังขจะเป็นอย่างนั้น เกิดตามธรรมชาตินั้นแหละ แต่ธรรมชาตินั้นมันมีเวรมีกรรมไง มันถึงเกิดสูงเกิดต่ำ แต่ถ้าเรามีอริยสังขละ? เราจะทำให้มันไม่เกิดตามธรรมชาตินั้น ให้มันไม่เกิด ให้มันคงที่ของมัน แล้วคงที่ของมันอย่างนั้นล่ะ? คงที่ของมัน เห็นไหม

นี่ธรรม ฟังธรรมก็ฟังเรื่องของเราเอง เพราะสิ่งที่พูดนี้มันก็เป็นความรู้สึกนึกคิดในใจ ถ้าความรู้สึกนึกคิดในใจ เราก็ใช้ความรู้สึกนึกคิดบริหารจัดการในอาชีพของเรา อันนั้นมันเป็นเรื่องโลกๆ เพื่อหาสมบัติมาเพื่อความมั่นคง เพื่อสมบัติสาธารณะ เพราะถ้าเราสิ้นชีวิตไปก็ต้องให้ลูกให้หลานมันไปเป็นสมบัติสาธารณะ ถ้าใครไม่มีลูกไม่มีหลานก็ตกเป็นของรัฐ นี่ไงมันเป็นของสาธารณะ แต่ไอ้เวรกรรมที่มันตามจิตไปไม่มีใครเห็น แต่จิตดวงนั้นเห็น จิตดวงนั้นรู้ เพราะไปเกิดสถานะไหนมันก็รู้ตามที่มันรู้นั้นแหละ

จะนั้น ถ้ามันพิจารณาของมัน มันแก้ไขของมัน เห็นไหม นี่ปัญญาที่มันเกิดอย่างนี้ สิ่งที่เรารู้ๆ นี่แหละ สิ่งที่เรื่องชีวิตของเรานี้แหละ แต่อวิชชามันถึงไม่รู้ที่เราเกิดตามเวรตามกรรม ก็รู้เฉพาะนั้นๆ ก็เหมือนกับปัจจุบันที่รู้เฉพาะเรา แต่มาจากไหนล่ะ? แล้วจะไปอย่างไรล่ะ? แล้วจะดับอย่างไรล่ะ? แต่ถ้าภาวนาไปนะ นี่ความมหัศจรรย์ที่รู้นะ ธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในคัมภีร์ไตรปิฎกนั้นเป็นกิริยา เป็นอาการที่จิตนั้นเป็น ที่พระพุทธรเจ้าสอนสาวก สาวกจะนี่เราก็คือศึกษาตามหนังสือนั่น แต่ถ้ามันเป็นจริงเป็นปัจจุตัง เป็นสันตทิฎฐิโก ใจที่มันเป็น

ใจที่มันเป็น เห็นไหม ใจที่ไม่ในกำมือคือเรื่องของเรา เรื่องความรู้สึกนึกคิดของเรา มรรคเกิดจากเรา เรื่องอวิชาความไม่รู้ก็เกิดจากเรา แล้วเราแก้ไขไม่ในกำมือของเรา ไม่ในป่า ใจที่ไม่ในป่าทั่วไปหมด นี่สังขจะความจริงมันเป็นแบบนี้ แต่เราเอาความจริงใจไม่ในกำมือ ความรู้สึกนึกคิดของเรา ความที่มันพาเราทุกข์เรายากอยู่ที่นี่ แก้ไขที่นี้ พอแก้ไขที่นี้แล้ว พอมันรู้จริงขึ้นมา เห็นไหม รมโพธิ์รมไทร

ถ้าใครไม่รู้จริงจะเอาสิ่งใดมาอธิบาย เวลามันเกิดขึ้นมาในใจมันก็กลับซับซ้อนกว่าในวิชาการ กว่าในตำราเขอะนั่น แต่ถ้ามันเป็นจริงขึ้นมา คนจริงนั้นแหละจะรู้จริงหมดแหละ อ้าปากก็รู้แล้วว่ามันไปถึงไหน นี่มันเป็นอย่างไร เพราะ เพราะเส้นทางที่จิตเคยเดิน มักโคทางอันเอก ถ้าใครไม่เคยเดินเส้นทางนี้ แต่รู้ทางวิชาการไว้มาก วิชาการก็คือวิชาการ แต่ไม่เห็นเส้นทาง

ความเป็นจริงของตัว ไม่เห็นหัวใจของตัว ไม่มีความรับรู้ นิสัยของธรรมชาติซึ่งรสทั้งปวง รสอันนี้มันจะเกิดขึ้น มันจะเป็นความจริงในใจนี้ ถ้าพิสูจน์ที่นี่

นี่ปริยัติ ปฏิบัติ ปฏิเวธ เราปฏิบัติให้เป็นความจริงของเราขึ้นมา แล้วเราจะเข้าใจชีวิตนี้ ไม่ให้กิเลสมันเผาผลาญใจ คุณสิเวลาไฟป่ามันเกิดขึ้นนะ เวลาสัตว์มันโดนเผาตาย เห็นไหม นี่ดำเป็นตอตะโก สัตว์ตัวไหนที่มันเจ็บ มันบาดเจ็บสาหัส บาดเจ็บเล็กน้อย คุณแล้วมันสังเวช มันมองตากันได้แต่ความเศร้าใจนะ แต่ถ้าชีวิตเราเปรียบเทียบกับเป็นแบบนี้ จิตใจเราเป็นแบบนี้ เทียบมาเป็นสมบัติของตัว เทียบมาเพื่อให้หัวใจมันหยุด อย่าให้มันเร่าร้อนนัก ถ้ามันเร่าร้อนนะ คิดถึงมรณานุสติเราต้องตายลงทุกอย่างไปได้ แต่ถ้าเรามาคิดอย่างนี้นะ มันจะเอาสิ่งนั้นชวนขวยมาทับถมหัวใจ มันเผาผลาญเรา

ไฟมันเผาสิ่งที่เป็นวัตถุ กิเลสค้นหาความทะยานอยากเป็นนามธรรมเหมือนกัน กิเลสก็เป็นนามธรรม มันถึงอยู่บนหัวใจของเรา แล้วมันก็เผาผลาญใจของเรา ถ้าเรามีสติปัญญา ทำสิ่งนี้ให้เบาลงๆ จนถึงเราจะพ้นจากมันได้ เอวัง